HAYR-ÜN-NESSÂC

Evliyânın büyüklerinden. İsmi Muhammed bin İsmail olup, künyesi Ebü'l-Hasen'dir. Aslen, Samarrâ şehrinden olup, Bağdâd'da ikâmet ederdi. Daha çok Hayr-ün-Nessâc lakabı ile meşhûrdur. Sırrî-yi Sekâtî'nin talebesi, Cüneyd-i Bağdadî ve Ebü'l-Hüseyn Nûri'nin akranı idi. Ebû Hamza Bağdadî ve başka zâtlarla görüşüp sohbet etti. Ebü'l-Abbâs İbni Atâ, Ebû Muhammed Cerîrî ve başka zâtlar kendisinden ilim öğrendiler. İbrâhîm-i Havvâs, Ebû Bekr Şiblî ve başka birçok zâtlar, bunun meclisinde tövbe etti. Ebû Bekr Şiblî'yi yetiştirmesi, lüzumlu ilimleri öğretmesi için Cüneyd-i Bağdâdî'ye gönderdi. İnsanlara va'z ve nasîhat ederdi. Allahü teâlânın emir ve yasaklarını anlatırdı. Güler yüzlü ve tatlı sözlü idi. Güzel ahlâkı ile herkesin kalbine te'sîr ederdi. Hilmi (yumuşaklığı), haram ve şüphelilerden sakınması, nefsinin arzularına muhalefet etmesi, âlimlere ve evliyâya olan muhabbet ve bağlılığı, hep onlardan anlatması mükemmeldi. Sözleri çok te'sîrli idi. Kerâmetleri, nasîhatleri, hikmetli sözleri meşhûrdur. 322 (m. 933)'de 120 yaşında iken vefât etti.

Hayr-ı Nessâc diye isimlendirilmesine sebeb olan hâdise şöyle nakledilir; Muhammed bin İsmail, hacca gitmek üzere memleketinden ayrıldı. Kûfe'ye geldiğinde şehrin kapısında bir kimse kendisini gördü. Bu kimsenin Hayr isminde bir kölesi vardı. Bu köle efendisinden kaçıp gitmişti. Bu kimse Kûfe şehrinin kapısında karşılaştığı Muhammed bin İsmail'i kaçan kölesi Hayr'a benzetip: "Ey kaçak! Sen benim kölem olan Hayr'sın. Benden kaçtın ha! Çabuk gel buraya!" dedi. O ise hayretler içerisinde kaldı. Ne olduğunu anlıyamamıştı. İnsanlar etrâfına toplanmaya başladılar. O kimseye dönerek: "Vallahi bu senin kölen Hayr'dır" dediler. Köle sahibi bunu alıp, diğer kölelerini çalıştırdığı yere götürdü. Orası kumaş dokunan bir atölye idi. Bez dokuyan kimseye Nessâc denirdi. Muhammed bin İsmail'i bir tezgâhın başına oturtup, "Önceki yaptığın işine devam et!" dediler. Bu işi ilk defa gördüğü hâlde, senelerdir sanki o işi yapıyormuş gibi çalışmaya başladı. Günler ve aylar böyle geçti. "Yâ Hayr!" diye çağırılırsa, "Efendim, buyurun!" diye cevap verir, "Ben sizin köleniz Hayr değilim, başka bir kimseyim" demezdi. Bir gece kalkıp abdest aldı, namaz kıldı ve "Yâ Rabbî! Benim hâlim sana ma'lûmdur. Beni buradan kurtar" diye duâ etti. İşin sahibi Hayr'ın edebini, çok ibâdet ettiğini yakından tâkib ediyordu. Ertesi günü, iş sahibi olan kimse baktığında, bu hizmetçinin, kaçıp gitmiş olan Hayr ismindeki köleye hiç benzemediğini gördü. Yanına çağırıp: "Sen benim kölem olan Hayr değilsin. Ben yanılmışım. Kusurumu affet, hakkını helâl et. İstediğin yere gidebilirsin, serbestsin" dedi. Muhammed bin İsmail, Mekke'ye gidip bir müddet kaldı. Evliyâlık yolunda çok yüksek derecelere kavuştu. Öyle ki, Cüneyd-i Bağdadî (radıyallahü anh) "Hayr, hayırlımızdır" buyururdu. Hayr-ı Nessâc hazretleri kendisine (Hayr) ismi ile hitâb edilmesinden hoşlanır, "Müslüman bir kimsenin verdiği ismi değiştirmek iyi olmaz" diye söylerdi. Bundan sonra Hayr-ı Nessâc diye meşhûr oldu.

Ebü'l-Hüseyn Mâlik şöyle anlatıyor: "Hayr-ı Nessâc (radıyallahü anh) vefât ettiği zaman ben yanında idim. Akşam namazı vakti idi. Vefât edeceği zaman kapıya doğru işâret ederek: "Allahü teâlâ sana, benim canımı almayı, bana da namaz kılmayı emretti. Şu anda namaz vaktidir. Ben, bana emrolunanı yapayım. Ondan sonra da sen, sana emrolunanı yaparsın" buyurdu. O zaman biz, Hayr-ı Nessâc'ın Azrail aleyhisselâm ile konuştuğunu anladık. Sonra abdest alıp, namazını kıldı. Yatağına uzandı, gözlerini kapadı. Sonra Kelime-i şehâdet getirip rûhunu teslim etti. Vefâtından sonra kendisini rü'yâda görüp: "Allahü teâlâ sana nasıl muâmele eyledi?" diye sordular. "Bana bundan sormayın, fakat ben,

haramlarla ve günahlarla dolu alçak dünyâdan kurtulup rahata kavuştum” buyurdu.

Nafakasını temin etmek için ba’zan dokumacılık yapardı. Sık sık da Dicle nehri sahiline gidip, sakin bir yerde ibâdet ve tâatle meşgûl olurdu. Orada kendisine bez dokutanlardan bir kadın, “Bunun ücretini getirdiğimde, sizi bulamazsam ne yapayım?” diye sordu. O da, kadına: “Dicleye atıver?” buyurdu. Kadın bildirdiği günde borcu olan parayı getirdi. Kendisini orada bulamadı, önceki emir üzerine, getirdiği parayı nehire attı. Bir müddet sonra Hayr-ı Nessâc (radıyallahü anh) geldiğinde, balıklar ağızlarında kadının attığı paralarla çıkıp kendisine teslim ettiler.

Birgün Hayr-ı Nessâc hazretlerine birisi gelerek, “Ey üstâd! Dün siz eğirilmiş ipliği iki dirheme satıp, parasını cebinize koymuştunuz. Ben de size duyurmadan o iki dirhemi cebinizden aldım. Fakat iki dirhem elimde iken elim kapandı ve açılmıyor. Ben yaptığıma pişman olup tövbe ettim. Duâ edin de elim açılsın” diye yalvardı. Hayr-ı Nessâc (radıyallahü anh) tebessüm edip, eli ile o kimsenin eline işâret edince, eli açıldı. Sonra o kimseye: “O iki dirhemi sana hediye ettim. Ailenin ihtiyâçları için harca! Bir daha da böyle bir şey yapma!” buyurdu.

Hayr-ı Nessâc (radıyallahü anh) buyurdu ki:

“Belâlara sabır, yiğit kişilerin Allahtan gelen her şeye rızâ göstermek ise, kerem sahiplerinin (evliyânın) ahlâkıdır.”

“Allahü teâlânın azâbından korkmak, kamçı gibidir. Edebsizliği ahlâk edinenleri bu kamçı ile terbiye ederler. A’zâların kötü bir şey işlemeleri, kalbin gafletindendir.”

“Yapılan amelin maksada ulaştığının alâmeti, o amelde acz ve kusurdan başka birşey görmemektir.”

“Dünyânın ne değerde olduğunu idrâk eden, âhıretten nasîbini alır. Dünyâya düşkün olmak, âhıreti tanımıyanın kalbini öldürür.”

“İhlâs, amelin kabûlüne vesîle olan güzel düşünce (niyet)’dir.”

□□□□□□□□□□□□□□□□□□□□□□□□□□□□□□

1) Hilyet-ül-evliyâ cild-10, sh. 307

2) Tabakât-ül-kübrâ cild-1, sh. 102

3) Şezerât-üz-zeheb cild-2, sh. 294

4) Târîh-i Bağdâd cild-8, sh. 345

5) Vefeyât-ül-a’yân cild-2, sh. 251

6) Tezkiret-ül-evliyâ cild-2, sh. 94

7) Tabakât-üs-sûfiyye sh. 322

8) Risâle-i Kuşeyrî sh. 145

9) Nefehât-ül-üns terc. sh. 185